

Sygn. akt IV CSK 69/13

POSTANOWIENIE

Dnia 24 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. C.
przy uczestnictwie K. M., B. B. i S. G.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 24 października 2013 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania S. G.
od postanowienia Sądu Okręgowego w Z.
z dnia 20 września 2012 r.

uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu Rejonowego w Z. z dnia 18 czerwca 2012 r. sygn. [...] i sprawę przekazuje Sądowi Rejonowemu w Z. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Z. oddalił apelację uczestniczki od postanowienia Sądu Rejonowego w Z., którym zostało stwierdzone, że spadek po C. J. na podstawie ustawy nabyły pasierbice.

Sądy obu instancji ustaliły, że spadkodawczyni nie miała dzieci, jej mąż, brat i rodzice nie dożyli otwarcia spadku, natomiast pozostały trzy córki męża, dla których była macochą. Spadkodawczyni nie pozostawiła testamentu, a wnioskodawczyni i uczestniczki nie miały wiedzy o spadkobiercach dziadków ze strony ojca i matki.

Sąd Okręgowy wskazując na kolejność dziedziczenia określoną w art. art. 931 § 1 i 2 k.c., 932 § 1, 2, 4 i 5 k.c. stwierdził, że w braku spadkobierców wymienionych w tych przepisach do dziedziczenia dochodzą dziadkowie, a jeżeli któreś z nich nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego zstępnym (art. 934 § 1 i 2 k.c.). Uczestniczka S. G., która jest wnuczką dziadków spadkodawczyni i jej siostrą cioteczną, nie należy do żadnej z kategorii spadkobierców ustawowych, bowiem zstępnymi dziadków spadkodawcy są ostatnim kręgiem spadkobierców wyprzedzających w dziedziczeniu ustawowym dzieci małżonka spadkodawczyni. Stosownie do art. 934¹ k.c. w braku małżonka spadkodawcy i krewnych, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada w częściach równych tym dzieciom małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło do otwarcia spadku. W ocenie Sądu drugiej instancji zostały spełnione ustawowe wymogi dziedziczenia po spadkodawczyni przez jej pasierbice - nie ustalono, by w dacie otwarcia spadku żyli inni spadkobiercy należący do bliższej kategorii wyprzedzającej córki nieżyjącego jej małżonka. Uczestniczka S. G. jako cioteczna siostra spadkodawczyni nie należy do kręgu spadkobierców ustawowych spadkodawczyni i brak jest podstaw prawnych do stwierdzenia dziedziczenia na jej rzecz.

W skardze kasacyjnej uczestniczka S. G. zarzuciła naruszenie prawa materialnego tj. art. 934¹ k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że spadek po C. J. przypada jej pasierbicom pomimo wskazania trzech zstępnym dziadków (siostr ciotecznych i wujecznych) należących do kręgu

spadkobierców ustawowych, co doprowadziło do błędnej wykładni i niezastosowania art. 934 § 2 k.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sądu Rejonowego w Z., zniesienie postępowania w obu instancjach i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Z. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398¹³ Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw z tym, że w granicach zaskarżenia bierze pod uwagę z urzędu nieważność postępowania. Z tych względów, mimo że skarżąca wnosząc o zniesienie postępowania w obu instancjach nie zarzuciła nieważności postępowania, kwestia ta musi być przedmiotem oceny kasacyjnej. Wniosek o zniesienie postępowania skarżąca wywodzi z faktu, że dwie siostry wujeczne spadkodawczyni, należące do kręgu spadkobierców ustawowych, nie brały udziału w żadnym z postępowań przed sądem w niniejszej sprawie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie się przyjmuje, że badanie z urzędu nieważności postępowania dotyczy tylko postępowania przed Sądem drugiej instancji, a badanie takiej nieważności przed Sądem pierwszej instancji jest dopuszczalne tylko w ramach kontroli pośredniej w sytuacji, gdy skarżący w ramach drugiej podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzuci sądowi drugiej instancji naruszenie art. 386 § 2 k.p.c. (wyrok z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998 r., Nr 5, poz. 81, postanowienie z dnia 24 maja 2007 r., V CSK 62/07, niepubl.) - w skardze kasacyjnej taki zarzut nie został podniesiony. Utrwalone jest również stanowisko, że nieważność postępowania nieprocesowego z przyczyny określonej w art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. może zachodzić tylko w stosunku do uczestnika postępowania, a zatem w stosunku do tego, kto w tym postępowaniu bierze udział po wskazaniu go przez wnioskodawcę i doręczeniu odpisu wniosku, po wzięciu udziału w sprawie z własnej inicjatywy albo na skutek wezwania przez sąd (art. 510 k.p.c.). Wyłączone jest zatem stosowanie art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 k.p.c. w odniesieniu do osób, które nie stały się uczestnikami postępowania i którym przysługuje prawo żądania wznowienia postępowania na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. W konsekwencji niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie

rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania (uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, zasada prawna z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010/7-8/98). Z tych względów, pomimo oczywistego faktu nie brania udziału w sprawie przez dwie osoby wskazane przez skarżącą jako ustawowi spadkobiercy C. J., brak jest podstaw do uwzględnienia wniosku o zniesienie postępowania przed sądami obu instancji.

Zagadnienie prawne, wiążące się z podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutem naruszenia art. 934¹ k.p.c. i art. 934 § 2 k.p.c., dotyczy wykładni pojęcia „zstępni dziadków spadkodawcy” - czy objęci są nim wyłącznie bezpośredni zstępni czyli dzieci, czy również, w wypadku ich zgonu przed otwarciem spadku, dalsi zstępni w linii prostej czyli wnuki, prawnuki, praprawnuki. W orzecznictwie kwestia ta nie była przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego, natomiast w literaturze nie budzi wątpliwości, bowiem jednolicie wyrażany jest pogląd, że do dziedziczenia ustawowego są powołani również dalsi zstępni dziadków. Odpowiedzi na to pytanie udziela art. 934 § 2 zd. 2 k.c. stanowiąc, że do podziału udziału przypadającego zstępnym dziadków stosować należy zasady dotyczące podziału spadku między zstępnymi spadkodawcy. Oznacza to, że zastosowanie mają zasady określone w art. 931 § 1 i 2 k.p.c. zarówno do podziału udziału zmarłego dziadka pomiędzy zstępnymi w zakresie określenia wielkości udziału przypadającego każdemu z nich, jak i do ustalenia kręgu zstępnymi w wypadku, gdy bezpośredni zstępny dziadka (dziecko) nie dożyje otarcia spadku. W jego miejsce wchodzi wówczas jego zstępni, którzy są również zstępnymi dziadka (wnuki lub dalsi zstępni). Zstępni tacy są wyłączeni od dziedziczenia jedynie wówczas, gdy dziadek zrzekł się dziedziczenia po spadkodawcy, bowiem skutki prawne zrzeczenia rozciągają się na jego zstępnymi. Jeżeli nie zachodzi taka sytuacja, to wówczas do dziedziczenia ustawowego dochodzi rodzeństwo cioteczne, wujeczne lub stryjeczne spadkodawcy albo ich zstępni. Ten krąg spadkobierców wyprzedza pasierbów spadkodawcy, którzy dziedziczą z mocy ustawy wyłącznie w braku spadkobierców ustawowych wymienionych w art. art. 931, 932, 933 i 934 k.c. po zaistnieniu dodatkowych warunków określonych w art. 934¹ k.c. Powyższą wykładnię potwierdza również treść art. 934 § 3 k.c., który stanowi, że udział spadkowy, jaki przypadaby temu z dziadków, który nie dożył otarcia spadku, przypada

pozostałym dziadkom w częściach równych wówczas, gdy nie pozostawił on zstępnych – *a contrario* jeżeli dziadek, który nie dożył otwarcia spadku pozostawił zstępnych, jego udział spadkowy przypada tym zstępnym i nie przypada pozostałym dziadkom. W konsekwencji powyższego uznać należy, że pojęcie „zstępni” zawarte w art. 934 § 2 k.c. obejmuje zarówno dzieci dziadków, jak i ich dalszych zstępnych w linii prostej, jeżeli dziecko nie dożyło otwarcia spadku.

Odmienna wykładnia art. 934 k.c. dokonana przez Sąd drugiej instancji nie pozwala na odparcie zarzutu naruszenia prawa materialnego.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd. 1 *in fine* k.p.c. z uwagi na konieczność ustalenia właściwego kręgu spadkobierców ustawowych.